

UNIVERSITATEA BABEȘ -BOLYAI
CLUJ-NAPOCA

Amenințări neconvenționale la adresa securității internaționale. Studiu de caz privind criminalitatea organizată în Sud-Estul Europei după Acordul de la Dayton (SUA, 1995)

Rezumatul
tezei de doctorat

COORDONATOR:

PROF.UNIV.DR.VASILE VESE

DOCTORAND:

CODRIN HORAȚIU MIRON

Cluj Napoca
2010

CUPRINS

CAPITOLUL I – Introducere	6-27
1.1. Amenințări și riscuri în Europa de Sud-Est: de la acțiuni de îngrădire la politici de prevenire	6
1.1.1. <i>Acordul de la Dayton – o nouă abordare a amenințărilor neconvenționale în Europa de Sus-Est</i>	<i>10</i>
1.1.2. <i>Crima organizată în Balcani. Cauze posibile și perspective pentru politici internaționale</i>	<i>12</i>
1.1.3. <i>Miza stabilizării Europei de Sud-Est în contextul amenințărilor neconvenționale la adresa securității europene</i>	<i>16</i>
1.2. Scopul și obiectivele lucrării	19
1.3. Ipoteze de cercetare	21
1.4. Metodologia. Asigurarea caracterului inovativ prin aportul datelor primare de proveniență judiciară	23
1.5. Structura lucrării	26
CAPITOLUL II – Grupările de criminalitate organizată – actori neconvenționali în relațiile internaționale	30-64
2.1. Noile și vechile războaie	30
2.2. Rolul globalizării în noile tipuri de conflicte	35
2.2.1. <i>Globalizare, religie și noile media</i>	<i>36</i>
2.2.2. <i>Globalizarea și rolul regiunilor în sistemul securității internaționale</i>	<i>38</i>
2.2.3. <i>Tipuri de state în epoca globalizării</i>	<i>39</i>
2.3. Crima organizată ca și simptom al amenințărilor neconvenționale	42
2.4. Delimitări conceptuale ale fenomenului crimei organizate ca parte a „amenințărilor neconvenționale”	44
2.5. Posibile origini ale crimei organizate în Europa de Sud-Est: de la criminalitatea organizată de stat, la privatizarea comerțului ilicit	46
2.6. Crimă organizată, terorism și globalizare. Consecințele legislației americane anti-terorism asupra criminalității în Europa de Sud-Est	50
2.7. Actorii neconvenționali între terorism și contracultură. Implicații pentru Europa de Sud-Est	52

2.8. Relevanța caracteristicilor crimei organizate pentru dimensionarea reacției actorilor statali	55
2.9. Relația crimă organizată - destabilizare politică, socială și economică	57
2.10. Menținerea ordinii. Provocările criminalității organizate pentru statul-națiune	60
2.11. Remarci concluzive	61
CAPITOLUL III – Amenințările neconvenționale în Europa de Sud-Est între securitatea umană, securitatea regională și guvernarea securității	65-103
3.1. Amenințări neconvenționale și securitate umană	66
3.1.1. <i>Principiile securității umane</i>	67
3.1.2. <i>Securitatea umană – implicații pentru politicile publice în domeniul securității</i>	72
3.2. Amenințări neconvenționale și complexe regionale de securitate	75
3.2.1. <i>Problema unității de analiză în studierea securității</i>	77
3.3. Amenințări neconvenționale și guvernarea securității	80
3.3.1. <i>Problema unității și a nivelului de analiză în studiul securității transatlantice post-Război Rece ..</i>	82
3.3.2. <i>Conceptul de „rețea” în științele sociale</i>	84
3.3.3. <i>Structura multi-nivel. Dimensiunea practică și dimensiunea analitică</i>	87
3.3.4. <i>Modelul teoretic al guvernării securității</i>	89
3.3.5. <i>Actorii care amenință securitatea internațională și guvernarea securității</i>	91
3.3.6. <i>De la securitate hard, la securitate soft sau drumul către adaptarea instrumentelor de jurisdicție</i>	94
3.3.7. <i>Nivele de analiză ale fenomenului crimei organizate în Europa de Sud-Est</i>	99
CAPITOLUL IV – Managementul reacției actorilor legitimi față de fenomenul criminalității organizate în Sud-Estul Europei	104-141
4.1. Modificarea regimurilor și practicilor de securitate în Europa de Sud-Est după Acordurile de la Dayton	105
4.2. Dinamica actorilor și instituțiilor create după Acordurile de la Dayton. Organizații internaționale	106
4.3. Dinamica actorilor și instituțiilor create după Acordurile de la Dayton. Inițiative regionale	111

4.3.1. <i>Pactul de Stabilitate în Europa de Sud-Est</i>	111
4.3.2. <i>Inițiativa SECI</i>	112
4.4. <i>Dinamica actorilor și instituțiilor create după Acordurile de la Dayton. Dimensiunea securității europene</i>	113
4.4.1. <i>Uniunea Europeană ca putere civilă</i>	114
4.4.2. <i>Mecanisme UE de intervenție în Fosta Iugoslavie...</i>	119
4.5. <i>Opțiunile Uniunii Europene în ceea ce privește criminalitatea organizată după Acordurile de la Dayton</i>	126
4.5.1. <i>Materia judiciară europeană – interguvernamental sau supranațional?</i>	126
4.5.2. <i>Misiunile de Poliție din Balcanii de Vest - PESA (Concordia – Macedonia, Eulex)</i>	128
4.5.3. <i>Frontex și securitatea integrată a frontierelor</i>	129
4.5.4. <i>EUROPOL – cooperarea polițienească în cadrul Uniunii Europene</i>	132
4.5.5. <i>EUROJUST- cooperarea judiciară în cadrul Uniunii Europene</i>	133
4.6. <i>Mecanisme de securitate regională în contextul agendei europene de securitate</i>	135
4.7. <i>Tratatul de la Lisabona și gestionarea amenințărilor neconvenționale în cadrul noii arhitecturi instituționale a Uniunii Europene</i>	136
4.7.1. <i>Justiția și afacerile interne de la Maastricht la Lisabona. Cazul materiei penale și judiciare</i>	137
4.8. <i>Remarci concludive</i>	140
CAPITOLUL V – Mecanisme de cooperare în combaterea amenințărilor neconvenționale în Europa de Sud-Est	142-187
5.1. <i>Nivelul regional. SECI</i>	142
5.1.1. <i>Scurtă prezentare a SECI</i>	142
5.1.2. <i>Rolul SECI în contextul reconstrucției post-conflict din Fosta Iugoslavie</i>	143
5.1.3. <i>Structura SECI</i>	146
5.1.4. <i>Colaborarea operativă și nivele de cooperare în structura de tip rețea a SECI</i>	148
5.2. <i>Nivelul național – DIICOT</i>	150
5.2.1. <i>Dimensiunea procesual-penală a combaterii amenințărilor neconvenționale</i>	155
5.2.2. <i>Combaterea traficului de persoane și migranți</i>	156
5.2.3. <i>Combaterea fraudei financiare și informatice</i>	166

5.2.4. <i>Combaterea traficului de droguri</i>	171
5.2.5. <i>Combaterea contrabandei</i>	173
5.2.6. <i>Combaterea criminalității organizate</i>	174
5.3. Nivelul european. De la cooperare între actori naționali la mandatul european de arestare	174
5.3.1. <i>Comisiile rogatorii internaționale</i>	175
5.3.2. <i>Cooperarea judiciară internațională - Europol</i>	179
5.3.3. <i>Mandatul european de arestare (MEA)</i>	179
5.4. Explorarea ipotezelor de cercetare în cazul combaterii amenințărilor neconvenționale prin prisma surselor primare procesual-penale din activitatea DIICOT	181
Concluzii	187-192
Bibliografie	193-206
Lista figurilor	207
Lista anexe/Anexe	208

Cuvinte cheie:

Relații internaționale, studii de securitate, drept penal internațional, amenințări neconvenționale, rețele de criminalitate organizată, cooperare intensificată, SECI, DIICOT.

Capitolul I

Introducere

Căderea comunismului în Europa Centrală și de Est și, mai apoi, în spațiul euro-asiatic, marchează din punct de vedere strategic o nouă etapă în securitatea europeană, caracterizată de faptul că asupra Europei Occidentale nu mai planează o permanentă amenințare militară. Cu toate acestea, mediul de securitate din această zonă este unul care poate fi cu greu descris ca neridicând riscuri sau chiar amenințări. Ceea ce aduce însă nou acest mediu de securitate se referă la natura riscurilor și a amenințărilor apărute în urma căderii blocului comunist, precum și natura răspunsului pe care actorii statali îl dau în aceste vulnerabilități.

Instaurarea treptată a democrației în Europa de Est, conjugată cu noile contexte de securitate generate de globalizare, pe care le vom discuta ulterior pe larg, produc amenințări de o natură mult mai difuză, cu efecte regionale sau globale, ale căror cauze pot fi locale, regionale și mai ales transfrontaliere. În aceste condiții, răspunsul unui singur stat în fața acestor amenințări nu mai este suficient și se poate dovedi chiar derizoriu. Este nevoie de eforturi conjugate ale actorilor statali, organizațiilor regionale și internaționale, a actorilor locali, iar răspunsul la aceste amenințări tinde să transgreseze liniile ierarhice consacrate ale guvernării în materie de securitate - și nu numai - și să solicite efortul conjugat al mai multor tipuri de actori, organizați în rețea mai degrabă decât pe ierarhii.

Trebuie punctat de asemenea de la început că natura difuză a noilor amenințări survenite ca și consecințe conjugate ale globalizării și disoluției ordinii bipolare produce nu numai noi răspunsuri ale actorilor non-statali și internaționali, dar de asemenea la noi forme instituționale și organizaționale de cooperare.

Aceste noi amenințări mai au și un alt efect: schimbarea felului în care comunitatea internațională vede securitatea. Odată cu disoluția ordinii bipolare și cu emergența globalizării, asistăm și la un nou mod de a gândi securitatea internațională, și, mai mult, vocile mai radicale cer chiar o reinterpretare a conceptului de securitate internațională în mai multe sensuri.

Sud-Estul Europei este un termen geografic propus pentru a înlocui mai vechiul termen de Balcani, care, datorită asocierilor simbolice cu anumite caracteristici culturale subînțelese prin conceptul de „balcanism”, poate dobândi valențe peiorative. Termenul de Sud-Estul Europei este în acest sens o alternativă și a fost preluat în limbajul politico-diplomatic internațional ca atare.

Asumpția conform căreia genealogia criminalității organizate în Europa de Sud-Est își găsește rădăcinile în contextul disoluției blocului comunist, a căderii Cortinei de Fier și a sfârșitului Războiului Rece a fost subliniată de majoritatea analiștilor în domeniu.

Însă, dacă pentru țările din Europa Centrală și de Est, perioada 1989-1991 marchează începutul, mai mult sau mai puțin eficient al procesului de democratizare sau, conform unei alte școli de gândire, intrarea într-o perioadă de tranziție, pentru Balcani, anul 1989 aduce nu doar continuarea vechii ordini, ci mai ales o reorientare ideologică a regimurilor din această zonă, în sensul adoptării unor discursuri de instigare la ură etnică. Consecințele acestor reorientări ideologice sunt detectabile până astăzi, întrucât ele sunt cele care hrănesc conflictele etnice din zonă și duc la apariția statelor eșuate. În esență,

această terminologie atrage atenția asupra imposibilității autorităților statului de a exercita monopolul violenței pe teritoriul său și în consecință la dezvoltarea unor sub-monopoluri ale violenței, conduse de șefi locali, a căror legitimitate este mai mult sau mai puțin acceptată de comunitățile locale și care de cele mai multe ori, datorită contextului economic al zonei, sunt angajați în activități ilicite.

Ceea ce ne-am propus în cadrul prezentei lucrări nu este, însă, o abordare exhaustivă sau taxonomică a acestor amenințări. Aceasta deoarece, atât amenințările neconvenționale cât și efectele lor sunt pe larg monitorizate de organizații sau agenții internaționale cu obiecte de activitate sectoriale, centrate pe probleme de securitate umană, securitatea mediului, securitate nucleară etc.

Acordul de la Dayton – o nouă abordare a amenințărilor neconvenționale în Europa de Sud-Est

Acordul de pace la Dayton pune capăt unui șir de confruntări militare între sârbi, croați și bosniaci, oferind de asemenea și o nouă ordine constituțională a Bosniei Herțegovina, prin a patra sa Anexă. De asemenea, în cadrul acestui acord sunt puse bazele reconstrucției post-război a Bosniei Herțegovina, ceea ce cuprinde o gamă largă de operațiuni, de la menținerea ordinii și până la reconstrucția instituțională.

Prezentăm și o scurtă incursiune în istoria fostei Iugoslavii din anii 1990 pentru a puncta un element important în economia prezentei lucrări: conceptul de *failed state*. Acest concept este utilizat pe scară largă pentru a denomina statele în care, dintr-un motiv sau altul, autoritățile *de iure* au pierdut controlul exercitării violenței pe teritoriul lor. Conceptul a fost preluat ca atare de către strategiile de securitate ale unor actori dominanți pe scena internațională, precum Statele Unite sau Uniunea Europeană.

Un *failed state* este conceptualizat ca fiind un sit în care proliferază amenințările neconvenționale nu numai la adresa securității pe teritoriul statului, dar și la adresa securității internaționale, prin faptul că un asemenea teritoriu este propice pentru dezvoltarea rețelelor de crimă organizată.

Crima organizată în Balcani. Cauze posibile și perspective pentru politici internaționale

Tipul de explicație care se afirmă cel mai des în studiile referitoare la criminalitatea organizată în zona fostei Iugoslavii și în zona Balcanilor este acela că fenomenul se manifestă pe fondul statelor eșuate din zonă. De asemenea, această explicație stă și la baza viziunii și strategiei comunității internaționale pentru Balcani. Mare parte a actorilor internaționali din zonă afirmă că implementarea cu succes a acordurilor de la Dayton și democratizarea Bosniei ar fi posibile în absența monopolurilor de putere locale, care stau nu numai la baza perpetuării practicilor anterioare, dar și la baza extinderii criminalității organizate în zonă. Acest tip de explicație nu explică însă de ce se poate documenta existența unor rețele transnaționale de crimă organizată originare în Europa de Sud Est sau de ce în aceste rețele participă deopotrivă cetățeni ai acestor state eșuate, precum și cetățeni din state membre UE, precum România sau Bulgaria.

Miza stabilizării Europei de Sud-Est în contextul amenințărilor neconvenționale la adresa securității europene.

Eforturile de democratizare din Bosnia opun ca și actori colectivi, pe de o parte, comunitatea internațională și multiplele sale agende și, pe de altă parte,

comunitățile locale, dominate nu de puține ori de șefi locali cu agende naționaliste. Această tensiune poate fi redusă în esență la tensiunea dintre comunitatea internațională și electoratul bosniac.

Odată cu valurile de aderare din 2004 și 2007, Balcanii ajung în imediata apropiere a frontierelor Uniunii Europene, ceea ce pe de o parte generează amenințări, iar pe de altă parte reclamă o abordare securitară comprehensivă din partea Uniunii Europene. Rețelele de crimă organizată din această zonă și faptul că Balcanii sunt unul din punctele principale de tranzit ale mărfurilor ilicite se numără printre argumentele principale ale Uniunii Europene în favoarea stabilizării zonei. De asemenea, perpetuarea conflictului și a situației economice precare generează creșterea imigrației ilegale înspre țările UE. Un alt argument la nivelul amenințărilor dinspre zona balcanică pentru spațiul Uniunii Europene afirmă faptul că naționalismele din zona balcanică pot produce renaționalizarea politicii europene, astfel încât stabilizarea în Balcani poate însemna, prin natura consecințelor sale, un aport decisiv la stabilizarea Europei. Iată așadar doar câteva serii de argumente care arată necesitatea intervenției europene în Balcani.

Scopul și obiectivele lucrării

Această lucrare și-a propus să documenteze natura răspunsului actorilor legitimi și eforturile acestora în spațiul Europei de Sud-Est, după anul 1995, reper cronologic care punctează, așa cum arătam anterior, semnarea acordului de la Dayton, ce pune capăt războiului din fosta Iugoslavie și care deschide calea unor răspunsuri non-militare la amenințările care planează asupra acestei zone.

În termeni de securitate internațională prezenta lucrare s-a concentrat atât pe amenințările cât și pe transformările pe care aceste amenințări le produc la

nivelul actorilor legitimi activi în câmpul securității regionale. În contextul globalizării însă, efectele nu se văd numai la nivel de securitate regională, ci se extind, mai ales în cazul specific al finanțării de acțiuni teroriste, la scară planetară.

Pornind de la premisa că Europa de Sud- Est reprezintă un context politic, social și cultural particular, ne propunem în mod specific să delimităm utilizările conceptului de amenințări neconvenționale pentru acest context. În acest sens, apelăm la mai multe tipuri de instrumente.

În primul rând, apelăm la un instrument de revizuire critică a literaturii, care ne permite delimitarea cauzelor și efectelor emergenței amenințărilor neconvenționale. Același instrument ne permite delimitarea conceptuală a termenului de amenințări neconvenționale.(capitolului 2)

În al doilea rând apelăm la instrumentul teoretic al guvernantei securității, precum și la cele ale securității umane și complexelor regionale de securitate pentru a delimita schimbările intervenite în sistemul internațional odată cu disoluția ordinii bipolare și efectele pe care aceste schimbări le-au produs, creând breșe pentru proliferarea amenințărilor neconvenționale. (capitolului 3)

În al treilea rând, apelăm la analiza strategiei europene de securitate, pentru a vedea felul în care aceasta conceptualizează amenințările neconvenționale și combaterea lor, materializată în diverse cadre de cooperare politică și colaborare operativă.

Un al patrulea instrument utilizat în cadrul prezentului studiu este analiza comparativă a mecanismelor de cooperare pentru combaterea amenințărilor neconvenționale în Sud-Estul Europei, în contextul dinamicii transferului de competențe în interiorul arhitecturii Uniunii Europene, în ceea ce privește Cooperarea în domeniul Justiției și Afacerilor Interne, dinspre Pilonul III, către Pilonul II.(capitolul 5)

Un al cincilea nivel de analiză urmărește configurarea unui studiu de caz, care pleacă de la evoluțiile în interiorul Uniunii Europene și se focalizează pe rolul instituțiilor din România implicate în dinamica Cooperării în domeniul Justiției și Afacerilor Interne, având în vedere nu numai interesele strategice ale UE în zonă, dar mai ales faptul că Europa de Sud-Est este principalul laborator de testare a capacităților UE ca putere civilă.

Instrumentele utilizate oferă o imagine de ansamblu asupra obiectivelor lucrării:

- delimitarea tematică și conceptuală a amenințărilor neconvenționale și a factorilor de risc la adresa securității regionale,
- delimitarea breșelor sistemului regional de securitate care vulnerabilizează acest sistem,
- conceptualizarea amenințărilor la adresa securității europene în strategia europeană de securitate și politicile comunitare care se constituie în cadre de combatere a acestor amenințări,
- analiza comparativă a mecanismelor de securitate destinate combaterii amenințărilor neconvenționale în Sud Estul Europei.

Ipoteze de cercetare

Întrebările de cercetare la care ne-am propus să răspundem în cadrul prezentei lucrări se referă, în primul rând, la premisele care contribuie, pe de o parte, la răspândirea criminalității organizate în Europa de Sud-Est, și la extraordinara complexitate structurală a acestui fenomen, pe de altă parte. *În altă ordine de idei, ne întrebăm dacă emergența explozivă a criminalității organizate în zonă este o consecință a războaielor iugoslave de la începutul anilor 1990, dacă aceasta face parte din contextul mai larg al dezintegrării autorității statale*

în zonă, ca urmare a disoluției regimului comunist, sau ambele. Ne-am propus să răspundem la această întrebare apelând la analiza critică a literaturii în domeniu.

A doua ipoteză de cercetare pornește de la investigarea emergenței crimei organizate în Europa de Sud-Est, în contextul securității regionale, după Acordurile de la Dayton. Dacă până la Dayton instrumentele utilizate erau de tip *hard* – intervenții militare și acțiuni ambigue de menținere a păcii, după Dayton, mai precis după semnarea acordurilor, problema care va pune din ce în ce mai acut va fi adaptarea instituțională și de gestionare a provocărilor ridicate de către noile amenințări neconvenționale.

Trecerea către instrumente de tip *soft*, al căror scop este în primul rând reconstrucția instituțiilor statului în fosta zonă de conflict și, în al doilea, crearea unor mecanisme de management al reacției față de criminalitatea organizată, cunoaște o evoluție lentă, care va trebui să învețe și să se adapteze specificului fenomenului criminalității transnaționale. Astfel, principala amenințare la adresa securității regionale în această zonă va fi identificată la nivelul comunității internaționale ca fiind activitatea rețelelor transnaționale de crimă organizată și legătura lor strânsă cu activitățile de terorism. Aceste rețele afectează nu doar securitatea regională, întrucât activitățile lor de natură infracțională au consecințe și asupra securității europene, precum și a celeia internaționale, tocmai datorită utilizării lor pentru finanțarea de activități teroriste.

În acest sens, ipoteza de cercetare pe care o propunem se referă la faptul că momentul Dayton marchează un punct de turnură în contextul de securitate regională în Europa de Sud-Est, în primul rând datorită emergenței geografice și structurale a criminalității organizate, ceea ce duce, într-o primă etapă, la situarea acestui fenomen pe un palier din ce în ce mai important din perspectiva agendei politice a actorilor statali și a organizațiilor internaționale. Complexitatea naturii fenomenului răspândirii rețelelor transnaționale de crimă organizată în Europa

de Sud-Est constituie principala dificultate a abordării conținutului acestui fenomen, mai ales în ceea ce privește palierele de analiză. *Astfel, ipoteza noastră de cercetare își asumă să demonstreze faptul că natura și componentele criminalității în Europa de Sud-Est au un caracter regional specific, rezultat în urma pervertirii, în urma războaielor din fosta Iugoslavie, a procesului de tranziție către forme de societate civilă democratică (spre deosebire de spațiul Europei Centrale și de Est), iar instrumentele teoretice și metodologice specifice câmpului Studii de Securitate nu reușesc să circumscrie complet complexitatea problematicii, în sensul interpretării și explicării fenomenelor de criminalitate organizată.*

A treia ipoteză de cercetare se leagă de felul cum se gestionează, la nivel de reacție a statelor și a organizațiilor internaționale, caracterul transnațional al crimei organizate. Astfel, caracterul neconvențional al organizațiilor de crimă organizată constă tocmai în faptul că activitățile sale nu au loc doar la nivelul unui singur teritoriu național precum și în aceea că organizarea acestor activități se face prin rețele informale. *Ipoteza de cercetare pe care o propunem este că, la nivelul reacției comunității internaționale, caracterul transnațional al criminalității organizate se gestionează prin eforturi de a răspunde unor organizații care acționează în rețele, cu organizații care acționează tot în rețele.*

Or, în cadrul acestei lucrări am încercat să surprindem dinamica reacției comunității internaționale față de criminalitatea din aria Europei de Sud-Est, arătând că inițiativele cele mai perene sunt acelea care au adoptat structura de rețea, așa cum este spre exemplu SECI Centre. Alte inițiative și-au dovedit lipsa de viabilitate pe termen lung, ajungând să fie abandonate sau integrate în alte mecanisme instituționale.

Metodologia

Procesul de management al reacției actorilor legitimi față de amenințările componentelor criminalității internaționale, în Europa de Sud-Est, va cunoaște diferențe în funcție de abordarea problemelor de către comunitatea internațională, pe de o parte, și viziunea practicienilor locali, pe de alta. Problema ridicată anterior, referitor la cauzalitatea acestor probleme, nu este o caracteristică specifică cercetării academice a fenomenului, ci se întinde și în câmpul practicii, întrucât respectiva cauzalitate determină instrumentele care urmează a fi utilizate.

O abordare complementară identificată, susceptibilă a completa instrumentarul necesar, o reprezintă introducerea de date primare, disponibile, doar ca urmare a accesului la un set de documente specializate, aflate, e drept, destul de puțin la dispoziția cercetătorului obișnuit al domeniului studii de securitate, atunci când există intenția de aduce aportul domeniului Dreptului penal.

Utilizarea acestui tip de surse, pe care le vom detalia în cele ce urmează, asigură, atât caracterul inovativ al cercetării noastre, cât și caracterul interdisciplinar, necesar unui subiect de acest gen, dat fiind faptul că vom utiliza documente specifice jurisdicției penale (rechizitorii, comisii rogatorii internaționale, rapoarte Europol, mandate europene de arestare), a căror interpretare va permite ameliorarea abordării problemelor de analiză identificate ulterior.

Structura lucrării

Prezenta lucrare este compusă din cinci capitole. Capitolul introductiv delimitează tema lucrării - amenințările neconvenționale la adresa securității internaționale și punctează scopul și obiectivele lucrării. Capitolul al doilea este dedicat revizuirii literaturii din studiile internaționale și de securitate dedicate

amenințărilor neconvenționale și combaterii lor. Capitolul al treilea oferă *backgroundul* teoretic pe care se bazează studiul de caz. Capitolul al patrulea este dedicat politicilor și mecanismelor de preservare ale securității europene, respectiv securității Sud-Est europene. Capitolul al cincilea cuprinde mecanisme de cooperare la nivel regional (SECI), național (DIICOT) și european (comisii rogatorii internaționale și mandatul european de arestare) iar capitolul conclusiv punctează principalele elemente discutate în cadrul prezentei lucrări și oferă câteva puncte de reflecție pentru studiile viitoare pe problematica amenințărilor neconvenționale în Europa de Sud-Est.

Capitolul 2

Grupările de criminalitate organizată – actori neconvenționali în relațiile internaționale

În acest capitol ne propunem discutarea principalelor opinii din literatura de specialitate, aferentă problematicii actorilor neconvenționali ce amenință securitatea internațională în Europa de Sud-Est, pe care o vom operaționaliza corelat la scopul și la obiectivele lucrării ce se regăsesc în dezbaterile diferiților autori. Astfel vom circumscrie contextul conceptual al fenomenului internaționalizării crimei organizate în Europa de Sud-Est ca și simptom al emergenței amenințărilor neconvenționale post-război rece, precum și evaluarea mecanismelor de securitate propuse prin politicile europene de securitate, din perspectiva acestor noi amenințări neconvenționale.

Acest capitol a fost dedicat revizuirii literaturii teoretice și empirice cu privire la contextul internațional de după 1989 și la semnificația acestuia pentru emergența criminalității organizate ca principală amenințare neconvențională în Europa de Sud-Est.

Am arătat că emergența unor conflicte de tip “război nou” este dependentă, pe de o parte, de golirea de conținut a distincției guvern-armată-populație care caracterizează conform lui Clausewitz războiul simetric și, pe de altă parte, de influența globalizării asupra actorilor statali, prin scăderea capacității statalității, și mai ales a statalității slabe, de a monopoliza controlul pe teritoriul lor.

De asemenea actorii non-statali care se angajează în purtarea noilor tipuri de războaie sunt actori rezistenți în raport cu instituțiile ordinii curente, care contestă pasiv această ordine prin prisma unei ideologii și care se folosesc de noile media, un alt produs al globalizării, pentru a încerca generarea de suport public pentru proiectul lor contestatar.

Capitolul 3

Amenințările neconvenționale în Europa de Sud-Est, între securitatea umană, securitatea regională și guvernarea securității

Capitolul își propune discutarea amenințărilor regionale din Europa de Sud-Est în contextul teoretic al relațiilor internaționale și studiilor de securitate, două domenii între care, de altfel, pot fi trasate mai multe legături de natură conceptuală, dacă este să nu luăm în calcul originea domeniului studiilor de securitate în relațiile internaționale.

În mod specific, capitolul își propune o discuție a conceptului de amenințări neconvenționale în relație cu trei concepte aparținând tot atâtor paradigme teoretice.

Primul concept este cel de securitate umană, discutat între alții de Mary Kaldor, concept prin care amenințările neconvenționale pot fi văzute în context

societal, alături de consecințele pe care le provoacă nu numai la nivel structural și politic, dar și la nivel de viață cotidiană.

Cel de-al doilea concept, acela de securitate regională, își găsește originile în studiul mai amplu aparținând Școlii de Studii de Securitate de la Copenhaga, faimoasă pentru lucrarea de Barry Buzan, Jaap de Wilde și Ole Weaver. Utilizarea acestui cadru de analiză are ca scop situarea amenințărilor neconvenționale din Europa de Sud-Est în context regional.

În fine, cel de-al treilea concept pe care îl utilizăm este acela de guvernanta a securității, pe care îl vom trata în maniera teoreticienei Elke Krahman și pe care îl utilizăm cu scopul de a reuși o mai bună analiză a relațiilor dintre actorii care interacționează, uneori haotic sau în suprapunere pentru a asigura securitatea regională.

Capitolul 4

Managementul reacției actorilor legitimi față de fenomenul criminalității organizate în Sud-Estul Europei

În cadrul acestui capitol, am arătat faptul că criminalitatea organizată a fost identificată ca și amenințare ulterior Acordurilor de la Dayton și că atât instrumentele create de Acorduri, cât și cele create ca și inițiative complementare nu au reușit să le adreseze în mod integrat. Trecând în revistă aceste instrumente, capitolul se concentrează asupra mecanismelor create de Uniunea Europeană pentru a face față acestor amenințări, concluzionând că nivelul de integrare al instrumentelor este încă insuficient pentru un management comprehensiv al acestor amenințări.

Trebuie să notăm de la început că Uniunea Europeană creează, conform literaturii de specialitate, două tipuri de instrumente pentru a face față acestor amenințări.

Primul tip de instrumente pot fi încadrate în rândul celor convenționale. Acestea vor fi ilustrate în cadrul acestui capitol printr-o discuție asupra guvernantei securității pe pilonul al III-lea al Uniunii Europene și prin trasarea schematică a unei traiectorii a guvernantei pe acest pilon până la Tratatul de la Lisabona.

Cel de-al doilea tip de instrumente poate fi clasificat în sfera biopoliticii (*nation-building* pentru statele eșuate, construcția și implementarea de strategii pe domenii sectoriale).

Capitolul 5

Mecanisme de cooperare în combaterea amenințărilor neconvenționale în Europa de Sud-Est.

Nivelul regional – SECI

În cadrul acestui capitol operaționalizăm rolul Inițiativei de Cooperare în Europa de Sud-Est, în calitate de organizație interguvernamentală regională dintre cele mai complexe, mai flexibile și cu cele mai vizibile rezultate. A fost înființată în contextul unui extraordinar climat de cultură a ostilității inter-etnice și inter-confesionale, imediat după Acordul de Pace de la Dayton (noiembrie 1995).

Rolul “catalizator” în creionarea SECI revine UE și SUA, însă se au în vedere și rezervele Federației Ruse, astfel că se mizează pe capacitarea participării acesteia, care poate “juca (același *n.n.*) rol catalizator în dezvoltarea inițiativei”. În plus, lansarea SECI a fost sprijinită “printr-un parteneriat strâns cu Comisia Economică pentru Europa a Națiunilor Unite ([United Nations Economic](#)

[Commission for Europe - UN ECE](#)) și cu Organizația pentru Securitate și Cooperare în Europa ([OSCE](#)).

Colaborarea operativă și nivele de cooperare în structura de tip rețea a SECI

Inovația SECI, constă tocmai în organizarea sub formă de rețea, acesta fiind, în opinia noastră, meritul principal al acestei instituții, ce privilegiază ca principiu instituțional organizarea în rețea care „include mecanismele de cooperare regională rezultate din activitatea proprie, în colaborare cu partenerii strategici cei mai apropiați și cu instituțiile de suport, precum și din cooperarea și coordonarea cu partenerii din entitățile regionale, europene și globale”.

Aportul esențial al acestei forme de cooperare regională în rețea constă în identificarea amenințărilor asimetrice regionale specifice și în același timp a actorilor neconvenționali care aduc atingere securității regionale. Aceasta este de fapt principala inovație, care pleacă de la strategia de înființare a primelor Comunități Europene, adaptând această strategie la realitățile particulare din Europa de Sud-Est, într-o tentativă de aplicare a principiului de *spill-over* fără a aduce, însă, atingere suveranității statelor membre, prin recurgerea la o formă de cooperare intensificată – așa numita colaborare operativă.

Nivelul național- DIICOT

Ipoteza de cercetare, pe care ne propunem să o probăm în cadrul studiului de caz, se situează după momentul Acordurilor de la Dayton, care, așa cum menționăm într-unul din capitolele precedente, constituie un punct de cotitură în instrumentele de securitate utilizate de comunitatea internațională pentru menținerea securității în Europa de Sud-Est.

După cum afirmam în cadrul enunțării ipotezei de cercetare, principala problemă identificată o reprezintă complexitatea naturii fenomenului răspândirii rețelelor transnaționale de crimă organizată în Europa de Sud-Est. Se ridică, astfel necesitatea rezolvării dificultăților de abordare a conținuturilor fenomenului de crimă organizată, situație care își găsește rezolvarea doar prin identificarea judicioasă a nivelelor de analiză, în cadrul surselor primare, nivele de analiză ce sunt susceptibile să devină și paliere explicative.

În cele ce urmează, ne propunem să prezentăm funcționarea guvernantei securității în ceea ce privește combaterea criminalității organizate din perspectiva României ca actor în sistemul european de securitate. În cadrul studiului de caz, vom utiliza, ca surse primare 16 Rechizitorii, grupate pe 5 Grupuri de Acțiune, pe care le deținem ca urmare a activității noastre în cadrul Direcției de Investigare a Infrațiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism (DIICOT) – în calitate de procuror în funcție la Biroul Teritorial Arad.

România și criminalitatea organizată în Sud-Estul Europei. Cazul practicii judiciare

România este implicată în combaterea criminalității organizate în Europa de Sud-Est din dublă perspectivă: pe de o parte ca stat membru al Uniunii Europene și pe de altă parte în calitate de țară de frontieră a U.E. În acest sens, România este implicată și reprezentată în toate mecanismele instituționale expuse până acum, și ne referim cu precădere la mecanismele instituționale de natură judiciară. Astfel, România este membră a SECI și, mai mult, biroul Centrului SECI se află la București.

Pe de altă parte, este membră a rețelelor EUROPOL și EUROJUST (precum și a Interpol), iar în calitate de stat membru, aplică mandatul european de arestare și toate procedurile subsidiare acestuia, beneficiind totodată de pe urma

utilizării *Schengen Information System*. Din perspectiva combaterii criminalității organizate, DIICOT este instituția care reprezintă România în cadrul acestor rețele.

Dimensiunea procesual-penală a combaterii amenințărilor neconvenționale

Rechizitoriul, ca tip de document primar, folosit în cadrul lucrării noastre, constituie, din punct de vedere procesual-penal, etapa finală în ceea ce privește investigațiile în materia infracțiunilor grave, privind combaterea criminalității organizate. De asemenea el constituie documentul pe care se bazează punerea în mișcare a mecanismului judiciar de combatere propriu-zisă, prin inițierea acțiunii penale și trimiterea în judecată, de către DIICOT, ca actor legitim, a inculpaților, ca actori ilegitiți.

Am utilizat, în manieră metodologică calitativă, sursele primare – cele 16 Rechizitorii. Eșantionul de analiză al celor 16 Rechizitorii se întinde pe o perioadă de timp de 4 ani și 8 luni, în care se cuprind aproximativ 3 ani de la data aderării României la Uniunea Europeană.

Aceste 16 Rechizitorii sunt analizate din perspectiva modelului teoretic al guvernantei securității, încercând să vedem în ce măsură DIICOT poate fi văzut ca actor în acest context. Reamintim faptul că, după acest modelul teoretic putem identifica trei nivele de analiză:

1. Domeniile sectoriale ale intervențiilor DIICOT,
2. Premisele constituirii de rețele (de actori ilegitiți și legitimi),
3. Modificarea regimurilor și practicilor de securitizare ale DIICOT.

Cooperarea între actorii naționali în cazul asistenței judiciare internaționale. Comisiile rogatorii internaționale și mandatul european de arestare.

Acest nivel de explorare a surselor primare, constituit de comisiile rogatorii internaționale și mandatul european de arestare, vine în completarea nivelului precedent, în sensul că acest tip de document furnizează informații privind contextul demarajului cooperării DIICOT, cu alți actori omonimi, din alte state membre ale Uniunii Europene, în funcție de natura amenințărilor neconvenționale, a modalității de constituire de rețele de crimă organizată, a metodelor de acțiune și a rutelor folosite de către acești actori nelegitimi.

Există două nivele: comisii rogatorii internaționale active/pasive și mandatul european de arestare, în funcție de rolul DIICOT ca instituție care solicită această formă de cooperare judiciară internațională, respectiv, care dă curs unei solicitări dintr-o altă țară membră UE.

Circumscrierea în jurul datei aderării României la Uniunea Europeană nu mai constituie un detaliu esențial, în sensul creionării diferențelor de dinamică a răspunsului actorilor legitimi în ceea ce privește combaterea amenințărilor neconvenționale. În schimb vom păstra, din motive care țin de coerența metodologică, încadrarea pe domenii sectoriale, pentru a încadra interpretarea documentelor în cele trei domenii de analiză (domeniile sectoriale ale intervențiilor actorilor, premisele constituirii de rețele și modificarea regimurilor și practicilor de securitzare ale fiecărei categorii de actori legitimi)

Explorarea ipotezelor de cercetare în cazul combaterii amenințărilor neconvenționale în cadrul activității DIICOT

Chiar dacă setul de concluzii se bazează pe date parțiale, având la dispoziție numai pe un set limitat de surse primare în ceea ce privește cele 16

Rechizitorii, se poate extrapola dat fiind faptul că toate cazurile au fost instrumentate, în cadrul DIICOT Arad, de către un singur procuror. Astfel, am analizat șase cazuri de trafic de persoane/migranți; patru grupări organizate în domeniul fraudei financiare; patru cazuri de infracțiuni transfrontaliere din aria traficului de droguri; două cazuri de contrabandă și două cazuri de criminalitate organizată în care învinuiți au fost cetățeni străini care au săvârșit fapte penale pe teritoriul României.

Astfel, trecând peste mecanismele de cooperare judiciară, din perspectiva domeniului de studiu al relațiilor internaționale, găsim important de subliniat faptul că instrumentarea cazurilor are loc în toate cele 16 Rechizitorii menționate, în raport cu legea română. Acest aspect atestă un nivel slab de integrare la nivelul materiei judiciare europene, iar din perspectiva modelului nostru teoretic, arată existența unei rețele, fără a certifica existența unor structuri multinivel în materie de cooperare judiciară la nivel european.

Concluzii

Prezenta lucrare și-a propus delimitarea conceptului de amenințări neconvenționale care vulnerabilizează câmpul securității regionale. Am delimitat acest concept prin intermediul apelului la mai multe tipuri de instrumente.

Instrumentul de revizuire a literaturii ne-a permis punctarea faptului că amenințările neconvenționale la adresa securității internaționale sunt generate de actori nemulțumiți de *statu quo*-ul din câmpul securității și că acțiunea acestor actori este una asimetrică, care se sprijină pe noile media.

Instrumentul de încadrare teoretică, respectiv modelul teoretic al guvernantei securității ne-a permis punctarea interacțiunilor existente între amenințările neconvenționale și modalitățile pe care instituțiile statale sau

organizațiile internaționale și delimitarea unor posibile nivele de analiză ale acestor interacțiuni.

Instrumentul de analiză critică a politicilor europene privind securitatea internațională, respectiv cea europeană, în lumina inovațiilor instituționale și a analizelor care au contribuit la aceste inovații ce au generat două concluzii importante nu numai în economia lucrării de față dar și pentru analizele ulterioare. Este vorba în primul rând despre faptul că mecanismele de combatere a amenințărilor neconvenționale funcționează cel mai bine prin mecanisme de cooperare regională cu obiect de activitate doar în câmpul securității regionale. Pe de altă parte, analiza a permis decantarea concluziei conform căreia Uniunea Europeană nu are încă mecanisme sectoriale care să funcționeze pe toate sectoarele vizate de amenințările neconvenționale și că, acolo unde aceste mecanisme există, ele sunt adesea marcate de suprapunere instituțională ca urmare a evoluției particulare a aprofundării instituționale la nivelul Uniunii Europene.

Studiul pe cadrul instituțional al SECI a permis decantarea faptului că instituțiile active și eficiente în câmpul combaterii amenințărilor neconvenționale se caracterizează prin flexibilitate, atât în procesul de construcție instituțională cât și în procesul de luare a deciziilor în ceea ce privește activitățile instituției. Analiza SECI pune în lumină două elemente extreme de importante pentru studierea instituțiilor dinamice în câmpul combaterii amenințărilor neconvenționale: pe de o parte ,organizarea de tip rețea a instituției și pe de alta ,utilizarea principiului colaborării operative în activitatea acesteia.

Atât organizarea de tip rețea cât și principiul colaborării operative permit eficientizarea SECI în câmpul combaterii amenințărilor neconvenționale, întrucât acest tip de structură este adaptată să răspundă provocărilor asimetrice care caracterizează amenințările neconvenționale.

Dacă flexibilitatea în procesul de construcție instituțională se caracterizează printr-o funcționare a instituției de tip rețea, flexibilitatea în procesul de luare a deciziilor se caracterizează prin colaborare operativă, în cadrul unui domeniu sectorial și în contextul cadrului politic de colaborare deja existent.